

Russlands invasjon i Ukraina

Påvirkning på regnskap, revisjon og virksomhetsstyring

Den russiske invasjonen av Ukraina påvirker mange selskaper, både direkte og indirekte. Situasjonen er under løpende utvikling, og krever årvåkenhet av både regnskapsavlegger og revisor.

Statsautorisert revisor
Bjørn Einar Strandberg
Partner i PwCs fagavdeling

I tillegg til åpenbare konsekvenser som tap av verdier og forstyrrelser i handelen, vil også mangelen på pålitelig og oppdatert informasjon i mange tilfeller være en utfordring. Sanksjonene som er innført mot Russland og Hviterussland påvirker også det finansielle markedet, valutakurser og forsyningskjeder. Situasjonen vil derfor også kunne medføre behov for økt aktsomhet og aktivitetsplikt fra styrets side.

For årsregnskap som avsluttes 31.12.2021 er det klart at invasjonen ikke skal ha konsekvens for målingen av eiendeler og forpliktelse, da det helt frem til invasjonen 24. februar 2022 var usikkert hva som ville skje og det store flertallet tok nok ikke helt inn over seg det fulle alvor. Et unntak er når invasjonen fører til at regnskapet ikke lenger kan avlegges under forutsetning om fortsatt drift (se nedenfor).

For selskaper som avlegger delårsregnskap og årsregnskap for 2022, skaper invasjonen en rekke mulige problemstillinger. Et utvalg av disse blir omtalt i denne artikkelen, i tillegg til forhold

som styret må være oppmerksom på fremover.

Enkelte av påminnelsene tar utgangspunkt i kravene til IFRS-rapportering, men god norsk regnskapskikk er i hovedsak samsvarende på disse områdene. Det er derfor ikke gitt referanser til regnskapsstandardene.

1. Risikofaktorer – ledelsens vurderinger

Krigsutbruddet har ført til generell økt usikkerhet og volatilitet. Dette medfører at foretakene må oppdatere sin risikovurdering og analysere konsekvensene av endringer for selskapet. Ledelsen bør også skaffe seg en oversikt over påvirkningen på samarbeidspartnere, kunder, leverandører som følge av sanksjoner, driftsavbrudd og volatilitet i markedsprisene for råvarer og valuta. Andre risikofaktorer som vil kreve økt oppmerksomhet fremover er mulige cyberangrep og lignende aksjoner fra Russland. For mange selskaper vil det også være nødvendig å oppdatere rutiner og kontroller som er relevante for å sikre etterlevelse av sanksjonsreglene.

2. Økt aktsomhet for styret

I krevende tider for selskapet blir også styret utfordret. Styret skal holde seg oppdatert om selskapets økonomiske

stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. En forutsetning for at selskapet skal opprettholde tilliten, er at styret og ledelsen sørger for transparent og tidsriktig informasjon om de relevante risikofaktorene som selskapet er eksponert for. Dette gjelder spesielt for børsnoterte foretak, men også unoterte foretak bør tenke gjennom hvilke samarbeidspartnere som bør orienteres dersom det er særskilte risikoforhold som påvirker selskapet. Tett oppfølging av ledelsens vurderinger og avbøtende handlinger kan bli nødvendig.

3. Regnskapsmessige konsekvenser¹

Generelt vil det ved større skift i verdensøkonomien oppstå et informasjonsvakuum som foretaket bør være oppmerksom på. Selskapet selv vil ofte relativt raskt skaffe seg et overblikk, men ved å offentliggjøre spesifikk og tydelig informasjon om hvordan invasjonen og tilhørende sanksjoner påvirker foretaket, også om foretaket i liten grad påvirkes, vil denne informasjonsasymmetrien minimeres.

¹ PwC har en veiledning om ulike regnskapsutfordringer knyttet til invasjonen tilgjengelig her: https://viewpoint.pwc.com/dt/gx/en/pwc/in_depths/in_depths_INT/in_depths_INT/Accounting-implications-.html

Mange selskaper påvirkes både direkte og indirekte av den russiske invasjonen av Ukraina.

Delårsregnskap

Et delårsregnskap er normalt en oppdatering siden siste årsrapport, og noteinformasjonen i et delårsregnskap kan derfor begrenses. I en situasjon der foretaket er påvirket i særlig grad som følge av invasjonen, kan det være nødvendig å gjenta og oppdatere enkelte noteopplysninger i delårsrapporten. Eksempler på dette kan være noter om risiko knyttet til finansielle instrumenter, forfallsanalyse, nedskrivning og lignende. Selskaper som har salgssinntekter i Russland, Hviterussland og Ukraina bør vurdere om disse bør splittes ut i note selv om dette ikke ble gjort i årsregnskapet for 2021. Det er få eller ingen krav om å opplyse om detaljer knyttet til forsynings situasjonen til selskapet, men overordnede krav om å gi vesentlig informasjon som påvirker risiko, finansiell stilling eller periodens resultat, gjelder også her. Dersom vesentlige leverandører ikke lenger kan oppfylle sine forpliktelser som følge av invasjonen, vil det være behov for spesifikk tilleggsinformasjon. Konsekvenser av forsinkelser og kontraktsbrudd kan være relevant informasjon i en slik situasjon.

Fortsatt drift

For norske selskaper skal det i utgangspunktet en del til for at krigen og sanksjonene gir opphav til vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. Unntak er selvfølgelig selskaper med betydelig virksomhet i de berørte landene, eller vesentlig bortfall av inntekter eller tilgang på innsatsfaktorer som følge av de omfattende restriksjonene som er iverksatt. Store tap i kombinasjon med en situasjon der driftsmodellen vanskelig kan videreføres, kan lede til vesentlig usikkerhet om fortsatt drift.

Hvis hendelser etter balansedagen indikerer at det ikke lenger er forsvarlig å legge fortsatt drift til grunn, skal ikke årsregnskapet for 2021 eller delårsregnskaper i 2022 avlegges basert på forutsetning om fortsatt drift. Kun når forutsetningen om fortsatt drift ikke lenger kan legges til grunn, vil hendelser etter balansedagen kunne påvirke regnskapsstørrelser for 2021. Informasjon om usikkerhet og fortsatt drift skal også oppdateres med informasjon som blir tilgjengelig frem til avleggelsen av regnskapet.

Kontroll over datterselskaper

Restriksjonene som er innført både mot og av Russland, har ført til at noen selskaper med virksomhet i de berørte landene har besluttet å trekke seg ut. Det kan være utfordrende å vurdere om en slik beslutning, kombinert med nåværende sanksjoner, medfører at relevante datterselskaper ikke lenger skal konsolideres. Generelt er det en høy terskel for at tap av kontroll inntreffer. Med mindre virksomheten er nasjonalisert, er det vanskelig å påvise at makten over sentrale beslutninger er tapt, også om styremedlemmer oppnevnt av morselskapet har trukket seg. Det andre sentrale momentet for kontroll er om foretaket er eksponert for variabel avkastning. Dette må vurderes på vanlig måte der det sentrale er om det er stor nok variabilitet. Restriksjoner knyttet til å overføre utbytte fra de berørte landene er ikke nok til å konkludere på at selskapet ikke lenger har variabel avkastning. Vurderingen må imidlertid løpende vurderes, og i den grad det er usikkerhet i vurderingen, må dette opplyses om i note. Det samme gjelder informasjon om manglende

tilgang på likvide midler fra konsoliderte selskaper.

Avviklet virksomhet

Som påpekt vil en beslutning om å trekke seg ut av berørte områder sjelden medføre umiddelbart tap av kontroll. Det må imidlertid vurderes om beslutningen medfører at anleggsmidler skal reklassifiseres som omløpsmidler og vises som «*Holdt for salg*». Dette krever at man ser for seg et salg av virksomheten under en samlet plan og at det er svært sannsynlig at salget blir gjennomført innen tolv måneder. Resultatet av virksomheten som er holdt for salg, skal skilles ut for alle perioder i resultatet, dersom virksomheten representerer et betydningsfullt geografisk område eller en separat virksomhetsdel. Dersom virksomheten bare blir forlatt eller oppgitt, vil det kunne være aktuelt med særskilt presentasjon i resultatoppstillingen for avviklet virksomhet fra det tidspunktet virksomheten er forlatt. Det er verdt å merke seg at også salg til kroner null er å anse som et salg og ikke at virksomheten er forlatt.

Nedskrivning av eiendeler

Nedstengning av virksomhet, eller redusert aktivitet i de berørte områdene er en indikator for verdifall, og en nedskrivningstest må gjennomføres. Det samme gjelder betydelig redusert lønnsomhet som følge av kontraktsbrudd, forsyningsproblemer og økte priser på innsatsfaktorer. Eiendeler som er direkte rammet av krigshandlingene og anses ødelagt eller tapt, må nedskrives. Når gjenvinnbart beløp testes ved bruk av kontantstrømprognoiser, anbefales det å legge til et «*krigsscenario*» for å kunne ta hensyn til dagens situasjon på en oversiktlig måte. Det er utfordringer med å inkorporere denne risikoen i diskonteringsrenten som brukes for hele tidsperioden. Den økte landrisikoen som nå gjelder for de berørte landene, viser seg typisk gjennom høyere rentenivå på de aktuelle valutaene. Det er viktig å unngå dobbeltregning av det samme forholdet.

For varelager som befinner seg i de berørte områdene eller er øremerket for de berørte områdene, må netto salgsverdi vurderes. Nedskrivning kan også være aktuelt for fordringer og utlån til selskaper som har fått sin betalingsevne vesentlig forringet som følge av krigen. De som anvender tapsmatriser basert på historiske tap, må justere tapssatsene med mer fremadskuende informasjon. Enkelte tap kan være sikret gjennom ulike forsikringsordninger. Hvorvidt disse gir utbetaling avhenger av betingelsene, herunder om tapet omfattes av *force majeure*-unntak. Innregning av eventuell erstatning skjer først når det er så godt som sikkert at forsikringen gir dekning. Dette kan føre til at erstatningen blir inntektsført i en senere periode.

Sikringsbokføring og eget bruk unntak

Ved større endringer kan tidligere forventninger som ligger til grunn for sikringsbokføring ikke nødvendigvis lenger legges til grunn. For kontantstrømsikring vil redusert sannsynlighet for den sikrede transaksjonen kunne medføre at sikringsbokføringen må opphøre. Dersom tidligere sikrede transaksjoner ikke lenger forventes, må dessuten beløp som er holdt utenfor resultatet i tidligere perioder resultatføres. Som følge av driftsavbrudd eller -forstyrrelser vil råvarekontrakter til eget bruk, kunne få endret status. Under IFRS kan dette føre til at kontraktene må innregnes i balansen til virkelig verdi.

Virkelig verdi og valutakurser

Når eiendeler skal måles til virkelig verdi og denne er basert på en markedspris, oppstår det utfordringer når markedet er stengt, eller at volumet er svært tynt og prisene volatile. Virkelig verdi må da ta utgangspunkt i en hypotetisk transaksjon på balansedagen. Når det gjelder målingen av valutaposisjoner i rubler eller hryvnia, ble det ikke opplyst om kurser umiddelbart etter krigsutbruddet hos flere banker, og det var til dels stort sprik mellom de ulike markedsplassene.

Dette synes nå å ha jevnet seg ut. De store svingningene medfører imidlertid behov for å omregne virksomheter fra disse valutaene for kortere perioder for ikke å bli for unøyaktige.

Presentasjon

Som nevnt over, vil det kunne være aktuelt å presentere virksomhet i de berørte landene som under avvikling. Noen foretak kan få utfordringer med likviditeten eller nøkkeltall som følge av invasjonen. Dersom lånevilkår blir brutt, kan dette lede til mislighold med konsekvens for klassifiseringen som langsiktig eller kortsiktig.

Noteopplysninger

Krigsutbruddet kan utløse informasjonskrav i notene til regnskapet. Opplysningene som gis må være klare, tydelige og foretaksspesifikke, og de må inkludere en beskrivelse av hvordan selskapet rammes og mulige beløpsmessige effekter.

Opplysningene må være så konkrete som mulig, og opplyse i hvor stor grad de inneholder skjønn, herunder kritiske forutsetninger for anslagene.

Årsberetningen

Avslutningsvis er det naturlig å minne om at styret i foretak som ikke er små, i årsberetningen skal redegjøre for foretakets virksomhet og stilling, samt beskrive de mest sentrale risikoer og usikkerhetsfaktorer de står overfor. Det skal også gis en redegjørelse som gir grunnlag for å vurdere den fremtidige utviklingen. Dersom styret vurderer at det er risiko for at selskapets utvikling vil bli påvirket av krigsutbruddet (direkte eller indirekte), vil dette være en slik usikkerhetsfaktor som skal omtales. Noen forhold vil være ganske konkrete og oversiktlige å omtale, som eksempelvis tap av virksomhet eller eiendeler i Ukraina eller Russland. Hvordan virksomheten påvirkes av sanksjonene, kan være mer uoversiktlig. Det er naturlig å omtale markedsrisiko (f.eks. pris på energi, olje/gass og andre råvarer), kredittrisiko og likviditetsrisiko. Generelt skal styret også gi opplysninger om finansiell risiko som

er av betydning for å bedømme foretakets eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat.

Store foretak som avgir redegjørelse om samfunnsansvar, må vurdere om det er relevant å opplyse om prosedyrer og tiltak som er iverksatt for å ivareta de ansattes sikkerhet. Dette kan anses å være en del av omtalen av sosiale forhold.

Det må normalt omtales dersom selskapet har vært utsatt for cyberangrep etter årsskiftet. Tiltak for å øke sikkerheten kan også være aktuelt å nevne.

Noen økonomiske sanksjoner

- Et utvalg av sentrale økonomiske sanksjoner som er innført pr. april 2022:
- Videreføring av sanksjonene fra 2014 etter annekasjonen av Krim
- Sanksjoner mot over 1000 enkeltindivider knyttet til Putin-regimet

Økonomiske sanksjoner mot:

- Finanssektoren – utestengelse fra kapitalmarkedet i EU/EØS, herunder SWIFT for enkelte banker og forbud mot å overføre Euro-sedler til Russland og Hviterussland
- Energisektoren – importforbud av kull, eksportforbud for utstyr til oljeraffinering
- Transportsektoren – stengt luftrom og varetransport landverts til EU, samt varer til luftfarten
- Råmaterialer – importforbud fra Russland av jern, stål, tømmer, sement, sjømat og brennevin
- Luksusgoder – eksportforbud til Russland
- Alle transaksjoner med Krim, Sevastopol og deler av Donetsk og Luhansk

Forvaltningens uttalelser om pågående tvistetema

Skattemyndighetene avgir mange uttalelser for å avklare eller redusere usikkerheten rundt forståelsen av en skatteregel, noe som er positivt. Når slike uttalelser skjer på forvaltningens eget initiativ og er foranlediget av pågående tvistetema, kan det imidlertid settes et spørsmålstegn ved den rettskildemessige verdien av disse.

Advokat
Stig Benestad
Konsernjuridisk
avdeling i Storebrand

Forvaltningen har en viktig funksjon med å veilede borgerne om hvordan lover og regler skal forstås. Skattemyndighetene publiserer mange uttalelser hvert år om tolkningen av skatteregler. Det skjer i lovforarbeider, stortingsmeldinger, prinsipputtalelser, rundskriv, Skatte-ABC, BFU m.m. Alt dette er

rettskildemateriale som skattytere, skattemyndigheter og domstolene bruker i sin lovtolkning. Vekten og relevansen av disse kildene følger som utgangspunkt av vanlige rettskildeprinsipper.

Slike uttalelser avgis for å avklare eller redusere usikkerheten rundt forståelsen

av en skatteregel. Det er positivt. Noen ganger er slike uttalelser initiert etter henvendelser fra skattytere eller rådgivere, og noen ganger skjer det på forvaltningens eget initiativ. De siste kan reise interessante spørsmål om deres rettskildemessige verdi når de er foranlediget av pågående tvistetema.